

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ

Єрмак Г. В.,
кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Бігун Е. Р.,
студент магістратури
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

У зв'язку з тим, що суспільно-політична ситуація в Україні характеризується інтенсивною інтеграцією у європейський простір, поступово змінюється ставлення і до людей з особливими потребами. Так, тривалий час робота соціального працівника з дітьми з особливими потребами була побудована переважно на основі медичної моделі – інвалідності (відхилення розвитку, важке захворювання). Вважаємо, що таке бачення проблеми знецінює позицію дитини з особливими потребами та відокремлює її від суспільства здорових дітей. Саме тому, визріла потреба у дослідженні

специфіки використання інноваційних технологій у роботі соціального працівника.

Поняття «інновація» вперше з'явилося у дослідженнях культурологів у ХІХ ст. (на той час воно означало введення нових елементів культури в інші). Натомість інноваційна діяльність у сфері освіти та виховання визначається специфічними прийомами і технологіями, що пов'язані з особливостями роботи педагогів, призначенням яких є підвищення ефективності процесу соціалізації, виховання і розвитку дітей і підлітків. Так, стрижнем інноваційної соціально-педагогічної діяльності є процес прийняття соціальним педагогом рішення про введення нових соціальних проектів, процес вибору однієї альтернативи з кількох можливих. У такій ситуації на перший план виступають такі психологічні особливості процесу ухвалення рішення, як мотивація прийняття рішення, відповідальність за прийняте рішення, право вибору, можливість усвідомлення, оцінки і корекції отриманих рішень тощо. При цьому соціальний працівник (соціальний педагог) може обирати з певної кількості альтернатив соціально-педагогічної діяльності необхідний шлях щодо вирішення проблеми.

За результатами вивчення науково-педагогічної літератури варто зазначити, що стосовно дітей з особливими потребами використовують різні терміни: «аномальні діти», «діти-інваліди», «діти з труднощами у навчанні», «діти зі спеціальними потребами», «діти з функціональними обмеженнями» тощо. Для відображення соціального аспекту проблеми дослідження та гуманістичного підходу до соціально-педагогічної роботи перевага надана поняттю «діти з особливими потребами». До цієї категорії дітей віднесено дітей з сенсорними порушеннями (вадами слуху, зору), а також з вадами у розвитку мовлення, емоційно-вольової сфери, опорно-рухового апарату та дітей з інтелектуальними порушеннями.

У міжнародних правових документах, державних законодавчо-нормативних актах соціального спрямування у багатьох країнах загальноживаний термін «діти з особливими потребами». Це термінологічне означення передбачає зміщення наголосів з недоліків і порушень у дітей, відхилень від норми до фіксації їхніх особливих потреб. Відповідно цього, ми поділяємо думку А. Гордєєвої, яка зазначає, що особливість потреб дитини полягає у їх відмінності та несхожості, неповторності та індивідуальності (діти-інваліди, діти з незначними порушеннями здоров'я, діти із соціальними потребами та обдаровані діти).

В Україні науковці та фахівці практичної сфери досить часто використовують терміни «діти з особливими потребами», «діти з особливими освітніми потребами», але їх змістове наповнення поширюється лише на дітей, у яких визначаються особливості або порушення психофізичного розвитку, оскільки, передусім, саме вони ідентифікуються як діти з особливими потребами, що не повною мірою відповідає понятійності. У Законі України «Про основи соціальної захищеності інвалідів України» знаходимо пояснення поняття «діти з особливими потребами» як потреби, що виникають у зв'язку з інвалідністю особи (потреби у відновленні або компенсації порушених або

втрачених здібностей до різних видів діяльності, в тому числі у можливості оволодіння знаннями) [2]. Натомість, поняття «діти-інваліди та діти з вадами розумового або фізичного розвитку діти з особливими потребами», «діти, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку діти з особливими потребами», «діти з обмеженими можливостями здоров'я діти з особливими потребами», «діти з особливостями психофізичного розвитку», і на сьогоднішній день є широко вживаними в освітніх законах та нормативно-правових документах України [4].

Із часу ратифікації Україною в 1991 році Конвенції ООН про права дитини все більшого визнання та поширення набуває соціальна модель, що є більш пов'язаною з дотриманням прав людини. На противагу медичній моделі соціальна модель «розглядає ваду здоров'я як соціальну проблему, а не як характеристику особистості». Велику роль у здійсненні таких змін в українському суспільстві відіграють центри реабілітації. Завдяки їхній діяльності все більшого поширення набувають терміни, що зміщують акцент з відхилень розвитку (діти-інваліди, неповносправні, діти з вадами розвитку тощо) на більш позитивні терміни – «діти з особливими потребами».

Процес соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами має здійснюватися з урахуванням особливостей їхнього розвитку, з використанням специфічних заходів та організаційних форм реабілітаційної роботи, залежно від характеру розладу [5]. Однією з головних проблем дітей з особливими потребами є порушення їх взаємозв'язку з оточуючим середовищем, обмеженість контактів з однолітками, з природою, недоступність деяких культурних цінностей та деяких аспектів освіти. Приймаючи до уваги те, що діти з особливими потребами, посідають виняткову соціальну позицію навіть у своїй сім'ї, треба вказати, що відбувається розрив усього комплексу соціальних взаємозв'язків дитини з довкіллям. В такому контексті вважаємо, що використання соціально-педагогічного проектування як інноваційної технології сприятиме ефективній взаємодії між фахівцями соціальної сфери (соціальним педагогом або соціальним працівником) та дітьми з особливими потребами.

За визначенням І. Єрмакова соціально-педагогічне проектування це фундаментальна умова і передумова побудови відкритих динамічних освітніх систем реалізації інноваційних технологій, проектів [3].

Загалом реалізація проектної діяльності у роботі соціального педагога з дітьми з особливими потребами відбувається на основі п'яти етапів. Перший етап – це діагностико-прогностичний етап, що передбачає організацію та проведення діагностики дитини з особливими потребами (визначення його соціально-педагогічних проблем і формування прогнозу ймовірного розвитку, виховання, зміни). Даний етап полягає в отриманні інформації, необхідної для наступної діяльності соціального педагога (фахівця соціальної сфери). До другого етапу роботи над соціальним проектування належить етап вибору (розробки) оптимальної технології. Маючи необхідну інформацію про індивідуальність дитини з особливими потребами, фахівець соціальної сфери визначає мету соціально-педагогічної роботи з ним (індивідуалізацію цієї технології пов'язана з врахуванням ситуації, індивідуальності дитини, її

проблем, можливостей спеціалістів; розробку нової, індивідуальної технології, що відповідає потребам дитини, можливостям спеціаліста і ситуації практичної реалізації). На третьому етапі відбувається підготовка до реалізації обраної технології. Даний етап дозволяє попередити можливі складності реалізації та забезпечити ефективність і якість всієї соціально-педагогічної роботи з дитиною з особливими потребами. Наступний четвертий етап має назву реалізаційний, коли здійснюється весь комплекс попередніх заходів. Ефективність і якість реалізації проектної технології багато в чому залежить від особистості фахівця соціальної сфери, а також від ситуації практичної роботи. Завершальним етапом є експертно-оцінювальний, що дозволяє оцінити результат реалізації соціально-педагогічної технології і всієї виконаної роботи. Таким чином, соціально-педагогічне проектування – це діяльність, що охоплює зміну дійсності і самореалізацію дитини з особливими потребами в процесі створення матеріальних і духовних цінностей, що сприяє розширенню меж людських можливостей. Отже, перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо у розробленні та впровадженні соціально-педагогічного проекту для дітей з особливими потребами в умовах центру реабілітації.

Література:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Бондар В. І. Теоретичні основи і технологія педагогічного аналізу: управлінський аспект / В. І. Бондар. – К., 2007. – 67 с.
3. Єрмаков І. Компетентнісний потенціал проектної діяльності // Школа. – 2006. – № 5. – С. 5-11
4. Соціальна педагогіка. Навчальний посібник / за ред. А. Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
5. Технології соціально-педагогічної роботи: навч. посібник / заг. ред. А. Й. Капської. – К. : УДЦССМ, 2002. – 372 с.

